

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-398-9-6>

CULTURAL SERVICES IN ECONOMIC CONCEPTS

КУЛЬТУРНІ ПОСЛУГИ В ЕКОНОМІЧНИХ КОНЦЕПЦІЯХ

Терціаризація, тобто зростання частки послуг в структурі світової економіки, значно прискорилась в останні десятиліття, а період пандемії COVID-19 продемонстрував сталість та інклюзивність культурно-креативних індустрій. Враховуючи широкомасштабну війну в Україні, питання пов'язані зі сферою культури набувають особливої актуальності, адже згідно досліджень культурні практики є важливою складовою подолання психологічних та соціальних травм, отриманих внаслідок війни [1].

За визначення Закону України «Про культуру»: «культурна послуга – дії фізичних та/або юридичних осіб, які провадять культурну діяльність, спрямовані на задоволення культурних, інтелектуальних потреб людини, забезпечення творчого, духовного розвитку особистості, що мають визначену вартість та споживаються в процесі надання (виконання) цих дій» [5, ст. 1, пункт 6¹]. У визначенні із закону привертає увагу словосполучення «провадять культурну діяльність», що є основою для розуміння економічної сутності культурних послуг, тож згідно з тим же законом, стаття 1, пункт 4: «культурна діяльність – творча, господарська, наукова, бібліотечна, інформаційна, музейна, освітня, культурно-дозвілєва та розважальна діяльність, спрямована на створення, тиражування, розповсюдження, демонстрування, популяризацію, збереження і використання культурних благ та культурних цінностей для задоволення культурних потреб громадян» [5]. Таке розуміння культурних послуг та культурної діяльності загалом в цілому відповідає нормативним актам Європейського Союзу, документам UNCTAD та UNESCO, які стосуються креативної економіки та культурно-креативних індустрій. Втім, із наведеного в законі визначення не можливо зрозуміти економічну сутність процесу надання послуг у сфері культури, тому дослідження сфери культурних послуг, як елементу креативної економіки необхідно проводити застосовуючи холистичний підхід, синтезуючи теоретико-методологічні інструменти розроблені у межах різних дисциплін та підходів.

З точки зору економічних концепцій, вважається за доцільне розглянути сферу культурних послуг крізь призму таких категорій як «благо», «актив» та «середовище».

Розглядаючи культурну сферу як на джерело благ, Кічурчак М. зазначає: «Сфера культурних послуг частково відноситься до суспільних благ, оскільки деякі з них є загальнодоступними та безкоштовними (наприклад послуги дитячо-юнацьких мистецьких освітніх закладів, послуги бібліотек, тощо), бо сприяють в економічній системі поліпшенню якісних параметрів людського розвитку, формуванню національної свідомості та патріотичних почувань, кращому ознайомленню з культурним надбанням» [3, с. 254].

Серед доступних класифікацій суспільних благ, на нашу думку, важливою є ранжування за нагальністю задоволення, що поділяє суспільні блага на першочергові та другорядні. На національному рівні про пріоритетність того чи іншого суспільного блага можуть свідчити пропорції та темпи зростання видатків із бюджету на ту чи іншу галузь. До війни сфера культури та культурних послуг тривалий час фінансувались за залишковим принципом, що свідчить про другорядність цієї царини для держави, попри декларовану важливість. В пост-воєнному відновленні ситуація повинна змінитись кардинально, оскільки сфера культурних послуг є важливим чинником відновлення життя на повоєнних територіях і має значний мультиплікативний ефект, сприяючи загальному соціально-економічному зростанню. В той же час визнання культурних послуг суспільним благом впливає на управління цією сферою на державному, регіональному та місцевому рівнях.

Ще однією концепцією, в межах якої необхідно розглядати сферу культурних послуг, є культурний капітал. Раніше цю категорію розглядали виключно як соціологічну, втім Д. Тросбі запропонував економічне трактування для цієї категорії. Економічний погляд на культурний капітал передбачає його як ще одну форму капіталу на противагу фізичному, людському та природному, як актив, який втілює, зберігає або створює культурну цінність на додаток до будь-якої економічної цінності, яку він може мати [2]. Матеріальна і нематеріальна форми культурного капіталу існують як капітальний фонд, якому в даний момент часу можна призначити вартість активу як з економічної, так і з культурної точки зору.

Наостанок, необхідно говорити про культуру, а отже і культурні послуги, як елементи середовища в якому формуються та функціонують як люди, так і підприємства. В цьому контексті до розгляду пропонується категорія «культурний ландшафт», що переважно розглядається як поняття з екології або культурології. Втім, як пише український дослідник Лозинський Р., культурні ландшафти через

особливе поєднання природних та створених людиною елементів мають цінності у різних сферах. Так, з точки зору економіки культурний ландшафт формує позитивний довготривалий ефект через розвиток відповідального туризму та малого фермерства і виробництво органічної місцевої продукції [4].

Підсумовуючи розглянуті концепції, що стосуються культурних послуг як елементу економіки, зазначимо, що сферу культурних послуг потрібно розглядати як таку економічну діяльність, що є елементом креативної економіки, задовольняє культурні потреби населення, використовуючи матеріальні та нематеріальні культурні активи та функціонуючи у певному культурному середовищі, яке відповідно формує запити (потреби) та наявні ресурси для їх задоволення.

Література:

1. Naidu-Silverman, E. The contribution of art and culture in peace and reconciliation processes in Asia. A literature review and case studies from Pakistan, Nepal, Myanmar, Indonesia, Afghanistan, Sri Lanka and Bangladesh. Denmark: Centre for Culture and Development. (2015)
2. Throsby, D. Cultural Capital. *Journal of Cultural Economics* 23, 3–12 (1999). DOI: <https://doi.org/10.1023/A:1007543313370>
3. Кічурчак, М. В. (2016). Відтворення суспільних благ в економічній системі України: концептуальні засади теорії та практики: монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка.
4. Лозинський, Р. (2021). Культурні ландшафти як основа розвитку сільських територіальних громад. URL: <https://uccs.org.ua/novyny/kulturni-landshafty-iak-osnova-rozvytku-silskykh-terytorialnykh-hromad/>
5. Про культуру. Закон України, № 2778-VI. Україна. 2010. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>